

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

מיכה ניבא על ישראל ועל יהודה במחצית השנייה של המאה השמינית לפנה"ס, הוא האחרון מתוך ארבעת הנביאים שהתנבאו באותו הפרק, וניכרת זיקה בין נבואותיו לנבואות ישעיהו, בן דורו שקדם לו. מיכה מכונה 'המורשת' על שם כפרו מורשת, ששכן בסביבות בית גוברין. מיכה מרבה להוכיח את יהודה על העוול החברתי שהתפשט בה, ולגנות את השכבות השולטות ביהודה ובישראל על העושק של המעמדות הנמוכים ונישולם מנחלתם. בנוסף, הוא חוזה את חורבן שומרון בידי אשור ואת ההשתלטות האשורית על יהודה בימי חזקיהו.

פרק א

ספר מיכה פותח בנבואה על חורבן שומרון ועל האסון הצפוי לבוא על יהודה [ב-ט]. בראש הנבואה מופיע תיאור הופעת ה' כעד ושופט [ב-ד], לאחר מכן מפורטים החטאים המהווים עילה למשפט [ה], ולבסוף מתואר גזר הדין [ו-ז].

1.

תיאור הופעת ה' כעד ושופט [ב-ד] מלווה בזעזוע יסודות הטבע.

א | תיאורים דומים מופיעים במקומות נוספים בתנ"ך ומדגישים את הפן האוניברסלי בהתגלות. השוו לתיאור בתהלים צ"ז, ב-ז ובדקו מה תכלית ההתגלות שם. לאור זאת, איזו הפתעה מזומנת בהמשך התיאור בפסוקים ה-ט, מדוע ה' מתגלה בנבואתו של מיכה?

ב | עמדו על הזיקה המילולית בין תיאור ההתגלות בפסוקים ג-ד לבין תיאור החטא והעונש בפסוקים ה-ז: מה תפקיד ה'במות' [ג, ה], ה'הגרה' [ד, ו], וה'אש' [ז] בכל פסקה, ומהי תכלית הזעזוע של איתני הטבע לאור הקבלות אלה?

ג | בפסוקים י-יב נזכרים ששה ישובים המציינים את מסלול התקדמותו של האויב האשורי אל עבר היישוב השביעי והמרכזי המופיע בפסוקים: ירושלים. הנביא עושה שימוש רטורי ייחודי בלשון נופל על לשון בחלק משמות הערים ומציג את האירועים העתידיים לבוא על כל ישוב וישוב:

לא יצאה	יושבת שפיר	בבית לעפרה	בגת
יושבת צאן	עריה בשת	עפר התפלטי	אל תגידו

מה תרומתו של האפקט הרטורי של לשון נופל על לשון למסר של הנביא?

ה | שימו לב לכיוון הגיאוגרפי של המסע בפסוקים אלה, משפלת יהודה שבמערב ירושלים - עד ירושלים, לעומת כיוונו של מסע ה' בפסוקים ג-ד, הפותח בירושלים. מה משמעות הזיקה בין שני מסעות הפוכים אלה?

2.

הקינה בפסוקים יג-טו כוללת גם כן רשימת יישובים, המצויים בסביבתה של לכיש, העיר המבוצרת המרכזית באזור השפלה. מיכה קושר בין חשיבותה לחטאיה ולנפילתה: 'ראשית חטאת היא לבת ציון כי בך נמצאו פשעי ישראֵל' [יג]. לאיזו 'חטאת' רומז מיכה? שימו לב לחילוף - בת ציון/ישראל בפסוק, והיעזרו בדברי הרד"ק: 'לכיש היא מערי יהודה ולמדה היא תחלה עבודת הבעלים מישראל כי אחאב החל לעבוד הבעלים... וזהו שאמר פשעי ישראל ובארץ יהודה לא היו עובדים הבעלים ויושבי לכיש למדו עבודת הבעלים מישראל'.

פרק ב'

עיקרו של הפרק עוסק בהתמודדותו של הנביא עם בעלי האחוזות העשירים ביהודה. הוא פותח בתוכחה לעושקי השדות והנחלות של החלשים מהם [א-ה]. ועובר לויכוח עם העושקים העשירים, הדורשים להפסיק את נבואתו [ו-יא]. הפרק חותם בנבואת נחמה החוזה את שובם של גולי ישראל [יב-יג].

3.

'הוי חֲשָׁבִי אָוֶן וּפְעֻלֵי רָע' [א]

במרכז פרק ב' ניצבת התוכחה לעשירים העושקים באכזריות את השכבות החלשות בדרכים שונות. עקבו אחר ההתפתחות וההחמרה בתיאורי הנישול בפס' א-ב, ה-ט:

א | מה עושקים העשירים ומיהם המנושלים בכל פסוק? היכן נעוצים שורשיו החברתיים והנפשיים של תהליך הנישול [א-ב]?

ב | חימוד שדה הזולת הוא איסור מפורש המופיע בעשרת הדברות. כיצד ניתן לפרש את טעמו של האיסור לאור נבואתו של מיכה? היעזרו בדברי הרמב"ם בספר המצוות [לא תחמוד רס"ו]: 'הזהירנו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו... ולשון המכילתא: 'לא תחמוד בית רעך ולהלן הוא אומר לא תתאוה בית רעך לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמו. ושם אמרו מנין שאם התאוה אדם, סופו לחמוד תלמוד לומר לא תתאוה ולא תחמוד, מנין שאם חמד אדם סופו לגזול תלמוד לומר 'וחמדו שדות וגזלו'. ובאור זה, שאם ראה דבר יפה אצל אחיו אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו, עבר על אמרו יתברך 'לא תתאוה'. ואם התחזק בו אהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו... אם הגיע אל בקשתו הנה כבר עבר על לא תחמוד גם כן... ואם נמנע האיש ההוא מלמכור אותו, או להחליפו לאהבתו בדבר ההוא, הנה הוא יקחהו באונס והכרח

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

לחוזק אהבת הדבר ההוא בנפשו ויהיה אז כבר עבר על לא תגזול גם כן. והבן זה העניין בספור אחאב ונבות!

4.

במסגרת הנבואה מתווכח הנביא עם עשירי העם הדורשים ממנו לא להתנבא [1].

א | הנבואה אותה מבקשים למנוע מדומה להטפת נזלים. חשבו - מה משמעותו של דימוי זה לנבואה? היעזרו בהופעת הדימוי בפתיחת ברכת משה בדברים **ל"ב**, ובישעיהו **נ"ה-י**.

ב | הדימוי להטפה נזכר שוב בתשובת הנביא לעם בחתימת הפסקה [יא]. מהי משמעותו האירונית של הדימוי בפסוק זה, וכיצד הוא מבחין בין נביא אמת לנביא כזב? נסו להגדיר את תפקיד ה'הטפה' של הנביא לפי דברי מיכה ולפי דעת המתנגדים לו.

5.

הפסוקים החותמים את הנבואה [יב-יג] מציירים שתי תמונות של הגאולה העתידית בעזרת דימוי של רועה ועדרו.

א | השוו בין שני הפסוקים - מהי פעולתו של הרועה בכל תמונה, ומהו טיב הזיקה בינו ובין העדר? חשבו - מה היחס בין שתי התמונות, ואילו אופנים של גאולה מייצג כל אחד?

ב | מה חסר בכל דימוי כשהוא לעצמו ומדוע הנביא מביא את שני הדימויים?

הרחבה

1.

וְעִשְׂקוּ גֹבֶר וּבֵיתוֹ וְאִישׁ וּנְחֻלְתּוֹ [ב, ב]

תוכחתו של מיכה מכוונת בעיקרה כלפי השכבות העשירות, העושקות את האיכרים הפשוטים ומביאות אותם למצב של עוני וחוסר כל. בקובץ אגדות החורבן בתלמוד הבבלי מופיע סיפור מזעזע, הממחיש את תהומות השפל המוסרי בעושק של הזולת, שהביא לחורבן. הסיפור מתבסס על הפסוק מתוכחת מיכה - **וְעִשְׂקוּ גֹבֶר וּבֵיתוֹ וְאִישׁ וּנְחֻלְתּוֹ**, ודורש את הכפילות בפסוק על לקיחת אשתו ונחלתו של הזולת:

"אמר רב יהודה אמר רב, מהו זה שכתוב: **וְעִשְׂקוּ גֹבֶר וּבֵיתוֹ וְאִישׁ וּנְחֻלְתּוֹ**? מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשת רבו, ושוליא דנגרי הוה. פעם אחת הוצרך (רבו) ללות, אמר לו: שגר אשתך אצלי ואלונה, שיגר אשתו אצלו, שהה עמה שלשה ימים. קדם ובא אצלו, אמר לו: אשתי ששיגרתי לך היכן היא? אמר לו: אני פטרתיה לאלתה, ושמעתי שהתינוקות נתעללו בה בדרך. אמר לו: מה אעשה? אמר לו: אם אתה שומע לעצתי גרשה. אמר לו: כתובתה מרובה, אמר לו: אני אלוך ותן לה כתובתה. עמד זה וגרשה, הלך הוא ונשאה. כיון שהגיע זמנו ולא היה לו לפורעו, אמר לו: בא ועשה עמי בחובך. והיו הם יושבים ואוכלים ושותין והוא היה עומד ומשקה עליהן, והיו דמעות נושרות מעיניו ונופלות בכוסיהן, ועל אותה שעה נתחתם גזר דין." [תלמוד בבלי מסכת גיטין נח ע"א]

2.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

◀ תמונה מתוך תבליט לכיש, תבליט שנמצא בארמונו של סנחריב בעיר נינוה שהיתה בירתה של אשור. ומתאר את המצור והחורבן של העיר לכיש.

ביאורי מילים

פרק א'

- [ה] **וְהִגַּרְתִּי לְגֵי אַבְנֵיהָ וְיִסְדִּיהָ אֲגַלֶּה:** חומותיה ובתי של שומרון יהרסו עד היסוד, ואבניה יפלו מן ההר אל הגיא כמים המוגרים במורד ההר.
- [ז] **כִּי מֵאֲתָנָן זֹנָה קִבְּצָה וְעַד אֲתָנָן זֹנָה יֵשׁוּבוּ:** עושרה של שומרון מדומה כאן לאתנן זונה, כדי ללמד על כך שבא לה במרמה, והוא יבזז בידי האויבים שיתנוהו כאתנן זונה, מידה כנגד מידה.
- [יא] **עֲבְרֵי לָכֶם יוֹשְׁבֵי שְׁפִיר עֲרִיהַ בִּשְׁת:** הנביא פונה אל יושבי שפיר, וקורא להם לצאת מעירם לגלות עירומים. **לֹא יֵצְאָה יוֹשְׁבֵי צֶאֱנָן מִסִּפְדַּי בֵּית הָאֶצֶל:** יושבי צאנן לא יצאו למלחמה מפחד האויב, ואנשי בית האצל שקועים בהספד.
- יִקַּח מִכֶּם עֲמֻדָתוֹ:** האויב יקח מכם את המס שהטיל עליכם כביטוי לניצחונו.
- [יב] **כִּי חָלָה לְטוֹב יוֹשְׁבֵי מְרוֹת:** אנשי מרות קיוו לטוב, אבל הרעה כבר באה.
- [יד] **לָכֵן תִּתְּנִי שְׁלוּחִים עַל מוֹרְשָׁת:** לכיש תתן מס לאויב על 'ביתה' - העיירה מורשת (שהיא ככל הנראה עירו של מיכה), או שתשלח מנחה למורשת כדי שתבוא להצילה מפני האויב.
- [טו] **עַד הִירֵשׁ אָבִי לָךְ יוֹשְׁבֵי מְרֻשָּׁה, עַד עֲדָלָם יָבוֹא כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל:** בנוסף, יבוא האויב וירש את מרשה, והוא יבוא עד עדולם ויקח את 'כבוד ישראל'.

פרק ב'

- [ג] **אֲשֶׁר לֹא תִמְיִשׁוּ מִשֶּׁם צְוֹאֲרֹתֵיכֶם וְלֹא תִלְכּוּ רוּמָה כִּי עֵת רָעָה הִיא:** הרעה מדומה לעול שיבוא על צווארם וכך לא יוכלו עוד ללכת בגאווה ובצואר מורם.
- [ד] **אָמַר - שְׂדוּד נִשְׁדָּנוּ, חֶלֶק עַמִּי יָמִיה, אֵיךְ יִמִּישׁ לִי לְשׁוֹכְבֵי שְׂדֵינוּ יַחֲלַק:** העם יקונן על ההרס, ועל הפקעת

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

השדות בידי האויב ועקירת העם מנחלתו והושבת אנשים פחותים במקומו.

[ה] **לִכֵּן לֹא יִהְיֶה לְךָ מִשְׁלִיךְ חֶבֶל בְּגוֹרֵל בְּקֶהֱל ה':** בשל החטאים שנזכרו קודם תלקח מהעשירים הזכות להשתתף בחלוקת הנחלות בגורל.

[ו] **אַל תִּטְּפוּ יִטְיִפוּן, לֹא יִטְּפוּ לְאֵלֶּהָ, לֹא יִסַּג כְּלָמוֹת:** המתנגדים מטייפים למיכה שלא להטיף לעם את נבואות הפורענות האלה, ובטוחים שה'כלמות' הפורענות שבנבואה, לא תבוא עליהם.

[ז] **הָאָמֹר בֵּית יַעֲקֹב - הֶקְצֵר רוּחַ ה', אִם אֵלֶּה מַעֲלָלָיו, הֲלוֹא דְבָרֵי יִיטִיבוּ עִם הַיֵּשֶׁר הוֹלֵךְ:** המתנגדים טוענים שה' מאריך אפו ולא מביא אסונות על ישראל ההולכים בדרך הישר.

[ח] **וְאֶתְמוֹל עָמִי לְאוֹיֵב יְקוּמִים:** מיכה משיב שבוא האויב הוא עונש לעשירים על כך שהתנהגו כאויבים לפשוטי העם. **מִמּוֹל שְׁלֵמָה אָדָר תִּפְּשֹׁטוּן מַעֲבָרִים בְּטַח שׁוֹבֵי מְלַחְמָה:** הם מפשיטים מהעניים את בגדם [או את עורם], והם נראים כמי ששב מהמלחמה בחוסר כל.

[ט] **נָשִׁי עָמִי תִגְרְשׁוּן מִבֵּית תַּעֲנֻגְיָהּ, מַעַל עַלְלֶיהָ תִקְחוּ הַדָּרִי לְעוֹלָם:** את האלמנות העניות הם מגרשים מביתן ולוקחים את ילדיהם לעבדים.

[י] **בַּעֲבוּר טְמֵאָה תַחֲבֵל וְחֶבֶל נִמְרָץ:** הנחלה מלאה טומאה ולכן הם יוכו מכה אנושה.

[יא] **לוֹ אִישׁ הֵלֵךְ רוּחַ וְשִׁקָר כָּזָב אִטְף לָךְ לַיִן וְלִשְׁכָר וְהָיָה מִסִּיף הָעַם הַזֶּה:** העם היה שומע לאיש המטיף להם יין ושכר לפיהם, המסמלים את נביאי השקר והכזב.

[יב] **אֲשִׁימוּנוּ כְּצֵאן בְּצָרָה כְּעֵדָר בְּתוֹךְ הַדְּבָרוֹ תְהִימְנָה מְאֹדָם:** העם יקובץ בעתיד אל הדיה, מקומו הטבעי, ובו יהיה צאן רב.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555